

9.12.2021

EOAK/1023/2021

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riitta Burrell

LEMMIKIN VIERAILU HOITOKODISSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli säätiö A:n hoitokoti B:n johtajaa ja hoidosta vastaavia lääkäreitä siitä, että he ovat vuodesta 2019 lähtien kieltäneet kantelijan isältä, 95-vuotiaalta sotainvalidilta, mahdollisuuden tavata perheen lemmikkieläintä, chihuahua-koiraa, yksikön sisätiloissa.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin säätiö A:n johtajan selvitys 31.3.2021.

3 RATKAISU

3.1 Asiassa saatu selvitys

Säätiö A:n johtajan selvityksen mukaan hoitokoti B on terveydenhuollon laitos, kuntoutuslaitos ja sairaala. Yrityksen tarkoituksena on tuottaa hoito- ja kuntoutuspalveluja sotainvalideille sekä heidän puolisoilleen ja leskilleen ja tämän tarpeen väistyessä muille ikääntymisen tai sairauden tai vammautumisen vuoksi kuntoutusta ja hoitoa tarvitseville.

Sotainvalidien ja veteraanien osuus asiakkaista / potilaista on enää noin puolet ja toinen puoli on keskussairaalaan jatkokuntoutukseen tulevia kuntoutujia, myös ortopedisia kuntoutujia. Tämän potilasryhmän turvallinen hoito vaatii sairaalatasoista hygieniaa.

Hoito-osasto on jaettu kahteen siipeen, joista toisessa (kotipuoli) asuvat laitoshoidon asukkaat, mutta sinne on sijoitettu myös muita kuntoutujia.

Selvityksessä kerrotaan, että vuonna 2019 sairaalainfektioiden torjumiseksi harkittiin erilaisia toimia yhdessä erikoissairaanhoidon infektio-osaston kanssa. Yksi päätetyistä toimenpiteistä oli lemmikkien vierailukiello sisätiloissa. Lemmikkien vierailut sairaaloissa avustaja- ja opaskoiria lukuunottamatta ovat yleensä kiellettyjä. Tämän toimenpiteen tarkoituksena on suojella kaikkia hoitokodin asiakasryhmiä. Lemmikkien valvonta ei kaikilta omistajilta aina onnistunut, ja niitä saattoi juosta vapaana aulassa ja viereisessä ruokasalissa.

3.2 Asiaan sovellettavat säädökset

Perustuslaki

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvet ja edistettävä väestön terveyttä.

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetuista

Ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetuista annetun lain (980/2012, vanhuspalvelulaki) 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on muun ohella tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, parantaa iäkkään henkilön mahdollisuutta saada laadukkaita sosiaali- ja terveystalvetuja yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti ja vahvistaa iäkkään henkilön mahdollisuutta vaikuttaa hänelle järjestettävien sosiaali- ja terveystalvetujen sisältöön ja toteuttamistapaan sekä osaltaan päättää niitä koskevista valinnoista.

Lain 14 §:n 2 momentissa säädetään, että pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveystalvet on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan. Pykälän 3 momentin mukaan kunnan on turvattava iäkkään henkilön pitkäaikaisen hoitojärjestelyn pysyvyys, jollei järjestelyä ole aiheellista muuttaa iäkkään henkilön toivomuksen tai hänen palveluntarpeidensa muutoksen johdosta taikka muusta erityisen painavasta ja perustellusta syystä.

Lain 22 §:n mukaan palveluntuottajan on huolehdittava siitä, että iäkkäiden henkilöiden käytössä olevat palveluntuottajan toimitilat ovat riittävät, turvalliset, esteettömät, kodikkaat sekä muutenkin olosuhteiltaan sopivat heidän tarpeisiinsa nähden.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 3 §:n 2 momentin mukaan potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan.

Pykälän 3 momentin mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon.

Terveydenhuoltolaki

Terveydenhuoltolain (1326/2010) 8 a §:ssä säädetään, että kun potilas tarvitsee sekä terveydenhuollon että sosiaalihuollon palveluja on sovellettava niitä terveydenhuollon ja sosiaalihuollon säännöksiä, jotka potilaan edun mukaisesti parhaiten turvaavat tuen tarpeita vastaavat palvelut ja lääketieteellisen tarpeen mukaisen hoidon.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 1 §:ssä säädetään muun muassa, että lain tarkoituksena on edistää asiakaskeskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa.

Lain 4 §:n mukaan asiakkaan etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimintatavat ja ratkaisut parhaiten turvaavat muiden seikkojen ohella asiakkaan ja hänen läheistensä hyvinvoinnin sekä mahdollisuuden vaikuttamiseen omissa asioissaan.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, sosiaalihuollon asiakaslaki) 4 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa.

Lain 8 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuoltoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen itsemääräämisoikeuttaan. Pykälän 2 momentissa säädetään, että asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu.

3.3 Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja

Suomessa vuonna 2002 voimaan saatetun peruskirjan (SopS 80/2002) 23 artiklassa määrätään muun ohella seuraavaa.

Varmistaakseen, että ikääntyneiden henkilöiden oikeutta sosiaaliseen suojeluun voidaan käyttää tehokkaalla tavalla, sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan ja edistämään, joko suoraan tai yhteistyössä julkisten tai yksityisten järjestöjen kanssa, asianmukaisia toimia, joiden tarkoituksena on erityisesti:

- tehdä ikääntyville henkilöille mahdolliseksi pysyä yhteiskunnan täysipainoisina jäseninä mahdollisimman pitkään
- taata laitoksissa asuville ikääntyneille henkilöille asianmukainen tuki, kunnioittaen heidän yksityisyyttään, ja mahdollisuus osallistua elinolosuhteitaan laitoksessa koskevaan päätöksentekoon.

3.4 Asian arviointi

Perustuslain 7 §:n 1 momentti sisältää yleissäännöksen henkilökohtaisen vapauden suojasta. Henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa ihmisen fyysisen vapauden ohella myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan. Henkilökohtainen vapaus on tiiviissä kytköksessä perustuslain 10 §:ssä säädettyyn yksityiselämän suojaan. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisien tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piiriin kuuluu muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Perustuslain 19 §:n 3 momentissa turvataan jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut.

Perusoikeuksien täsmällinen sisältö määräytyy perusoikeussäännösten ja tavallisen lainsäädännön muodostamassa kokonaisuudessa.

Perustuslaissa säädettyjen oikeuksien, oikeuden henkilökohtaiseen vapauteen, yksityiselämän suojaan ja riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin toteuttamisesta on säädetty täsmällisemmin vanhuspalvelulaissa. Laissa asetetaan palveluntuottajalle velvollisuus toteuttaa pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveyspalvelut niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi. Iäkkään henkilön on voitava ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan.

Lisäksi perusoikeuksia toteuttaa keskeisesti sosiaalihuoltolaissa säädetty asiakaskeskeisyyden periaate. Asiakaskeskeisyydessä on sosiaalihuoltolain esitöiden (HE 164/2014 vp, s. 95) mukaan kysymys sosiaalihuollon toiminnan arvoperustasta, jonka mukaan jokainen asiakas kohdataan ihmisarvoisena yksilönä. Asiakaskeskeisessä toiminnassa asiakas osallistuu itse alusta asti palvelutoiminnan suunnitteluun yhdessä palvelun tarjoajien kanssa. Asiakaskeskeisyys edellyttää asiakkaan ja palvelun tarjoajan vuoropuhelua ja yhteisymmärrystä siitä, miten asiakkaan tarpeet voidaan olemassa olevien palvelumahdollisuuksien kannalta tyydyttää parhaalla mahdollisella tavalla.

Perusoikeuksien toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että sosiaalihuollon palveluntuottaja ottaa huomioon asiakkaan toivomukset, mielipiteen, edun ja yksilölliset tarpeet sosiaalipalveluja annettaessa. Asiakkaalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa siihen, missä ja miten palvelut toteutetaan niin, että palvelut vastaavat parhaalla mahdollisella tavalla hänen tarpeisiinsa ja tukevat hänen voimavarojaan.

Säätiö A:n johtajan mukaan hoitokoti B on terveydenhuollon laitos, kuntoutuslaitos ja sairaala. Hoitokoti B:hen jatkokuntoutukseen tulevien kuntoutujien turvallinen hoito edellyttää sairaalatasoista hygieniaa. Selvityksessä kerrotaan, että vuonna 2019 sairaalainfektioiden torjumiseksi harkittiin erilaisia toimia yhdessä erikoissairaanhoidon infektio-osaston kanssa. Kaikkien hoitokoti B:n asiakasryhmien suojelemiseksi päädyttiin kieltämään lemmikkien vierailu hoitokodin sisätiloissa.

Totean että selvityksen mukaan hoitokoti B:n tarjoamissa palveluissa korostuvat sairaanhoidolliset tarpeet. Vanhuspalvelulain mukaan ikääntyneelle väestölle suunnatut palvelut on kuitenkin toteutettava niin, että ne tukevat iäkkään henkilön terveyden ohella hänen sosiaalista hyvinvointiaan ja osallisuuttaan. Iäkkäälle henkilölle on järjestettävä mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja virkistykseen. Hänen palvelusuunnitelmansa on laadittava siten, että palvelut vastaavat hänen yksilöllisiä tarpeitaan. Terveydenhuoltolain 8 a §:n säännöksestä seuraa, että sosiaalihuollon lainsäädäntöä on tarvittaessa sovellettava myös terveyspalveluja annettaessa.

Suomessa vuonna 2002 voimaan saatetun ja maassamme lakina voimassa olevan uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan 23 artikla sisältää iäkkäiden henkilöiden kokonaisvaltaista hyvinvointia koskevan määräyksen.

Säätiö A:n johtajan selvityksen mukaan vuonna 2019 päätettiin ottaa käyttöön lemmikkien vierailukiello sisätiloissa. Selvityksestä on pääteltävissä, että lemmikkien vierailukiellosta päätettäessä asiasta ei keskusteltu kantelijan isän tai hänen omaistensa taikka hoitokoti B:n muiden asukkaiden tai potilaiden kanssa. Kielto asetettiin ehdottomana ilman, että asiassa olisi jätetty mahdollisuutta tapauskohtaiseen harkintaan tai että säätiön edustajat olisivat yhdessä kantelijan isän ja hänen omaistensa sekä tarvittaessa yksikön muiden asukkaiden ja potilaiden kanssa pohtineet vaihtoehtoisia tapoja järjestää lemmikkieläinten vierailut yksikön sisätiloissa turvallisesti ja terveydelliset vaatimukset huomioiden.

Katson säätiö A:n toimineen virheellisesti, kun säätiö on vastoin edellä mainittuja säännöksiä laiminlyönyt velvollisuutensa selvittää kantelijan isän toivomuksia, mielipiteitä ja yksilöllisiä tarpeita asiassa, jolla voi olla suuri merkitys hänen hyvinvointinsa kannalta. Sillä seikalla, että kantelijan isä on sotainvalidi, ei ole merkitystä tässä tilanteessa tai sen arvioinnissa.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4 esittämäni käsityksen säätiö A:n menettelyn virheellisyydestä säätiön tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni säätiö A:n johtajalle.